

Μέρος Α | ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ

1 | Χρήση ουσιών στον πληθυσμό

ΣΥΝΟΨΗ

Δεν υπάρχει πρόσφατη εικόνα για την έκταση και τα χαρακτηριστικά της χρήσης ουσιών στον γενικό πληθυσμό της χώρας. Το παραπάνω προϋποθέτει τη διενέργεια πανελλήνιας έρευνας (τουλάχιστον) συγχρονικού τύπου (survey) σε αντιπροσωπευτικό, πιθανοτικό δείγμα του πληθυσμού, ιδανικά με τη χρήση προσωπικής συνέντευξης και ερωτηματολογίου που να περιλαμβάνει πλήθος μέτρων σχετικά με τη χρήση ουσιών και τους συνδεόμενους παράγοντες. Η τελευταία έρευνα με τέτοιο σχεδιασμό είχε διενεργηθεί από το ΕΠΙΨΥ το 2004 και συνεπώς η άμεση επανάληψή της κρίνεται αναγκαία.

Οι σχολικές έρευνες του ΕΠΙΨΥ δίνουν μια εικόνα για τον επιπολασμό και τα χαρακτηριστικά της χρήσης ουσιών στον ιδιαίτερα κρίσιμο πληθυσμό των εφήβων στη χώρα. Η πιο σημαντική εξ' αυτών, το ελληνικό σκέλος της πανευρωπαϊκής έρευνας ESPAD (www.espad.org) με τίτλο 'Πανελλήνια έρευνα στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση ουσιών, άλλες εξαρτητικές συμπεριφορές και την ψυχοκοινωνική υγεία', διενεργείται ξανά την Άνοιξη του 2024 και τα ευρήματά της αναμένεται να ανακοινωθούν στις αρχές του 2025. Τα ευρήματα της πιο πρόσφατης έρευνας (του 2019) είναι διαθέσιμα στη σχετική ερευνητική αναφορά στην ιστοσελίδα του ΕΠΙΨΥ www.epipsi.gr/index.php/research/96-ereuna-espad.

Στο μεταξύ, στα τέλη του 2022 διενεργήθηκε για 7η συνεχή τετραετία η σχολική έρευνα του ΕΠΙΨΥ με τίτλο 'Πανελλήνια έρευνα για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των εφήβων-μαθητών' (ελληνικό σκέλος της διακρατικής έρευνας Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) που τελεί υπό την αιγίδα του Π.Ο.Υ. και η οποία -μεταξύ άλλων- συμπεριλαμβάνει ερωτήσεις για τη χρήση κάνναβης στους 16χρονους (μαθητές Α' Λυκείου). Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, χρήση κάνναβης έστω και μία φορά σε όλη τη ζωή αναφέρεται από έναν στους 13 (8,0%) εφήβους, ποσοστό παρόμοιο εκείνου που είχε παρατηρηθεί πριν από μία 4ετία. Ωστόσο, η γενικότερη τάση στον επιπολασμό της χρήσης κάνναβης στους 16χρονους στην Ελλάδα είναι διαχρονικά αυξητική. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, αυξητική είναι διαχρονικά η τάση και στο ποσοστό των 16χρονων που αναφέρουν ότι 'αρκετοί, οι περισσότεροι ή όλοι' οι φίλοι τους κάνουν χρήση κάνναβης.

Σε συνδυασμό, τα παραπάνω ευρήματα είναι ενδεικτικά του ότι σταδιακά η χρήση της ουσίας διεισδύει ολοένα και περισσότερο στον εφηβικό πληθυσμό, τάση η οποία, εφόσον συνεχιστεί, αναμένεται να συμβάλει στην αύξηση του αριθμού των νεαρών ενηλίκων που θα απευθύνονται στο άμεσο μέλλον στις εξειδικευμένες δομές για προβλήματα από την χρήση της ίδιας ουσίας ή (μέσω αυτής) και άλλων ουσιών.

1.1 Επιπολασμός της χρήσης ουσιών στον γενικό πληθυσμό

Δεν υπάρχει πρόσφατη εικόνα για την έκταση και τα χαρακτηριστικά της χρήσης ουσιών στον γενικό πληθυσμό της χώρας. Το παραπάνω προϋποθέτει τη διενέργεια πανελλήνιας έρευνας (τουλάχιστον) συγχρονικού τύπου (survey) σε αντιπροσωπευτικό, πιθανοτικό δείγμα του πληθυσμού, ιδανικά με τη χρήση προσωπικής συνέντευξης και ερωτηματολογίου που να περιλαμβάνει πλήθος μέτρων σχετικά με τη χρήση ουσιών και τους συνδεόμενους παράγοντες. Η τελευταία έρευνα με τέτοιο σχεδιασμό είχε διενεργηθεί από το ΕΠΙΨΥ το 2004 και συνεπώς η άμεση επανάληψή της κρίνεται αναγκαία.

1.2 Επιπολασμός της χρήσης ουσιών στον μαθητικό πληθυσμό

Οι σχολικές έρευνες του ΕΠΙΨΥ διενεργούνται σε μεγάλο πανελλήνιο αντιπροσωπευτικό δείγμα και συνεπώς δίνουν μίαν πλήρη εικόνα για τον επιπολασμό και τα χαρακτηριστικά της χρήσης ουσιών στον ιδιαίτερα κρίσιμο πληθυσμό των εφήβων-μαθητών στη χώρα.

Η έρευνα ESPAD

Η πιο σημαντική εξ' αυτών -το ελληνικό σκέλος της πανευρωπαϊκής έρευνας ESPAD (www.espad.org) με τίτλο 'Πανελλήνια έρευνα στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση ουσιών, άλλες εξαρτητικές συμπεριφορές και την ψυχοκοινωνική υγεία'-, επαναλαμβάνεται την Άνοιξη του 2024 και τα ευρήματά της αναμένεται να ανακοινωθούν στις αρχές του 2025. Τα ευρήματα της πιο πρόσφατης έρευνας ESPAD, του 2019, είναι διαθέσιμα στη σχετική ερευνητική αναφορά στην ιστοσελίδα του ΕΠΙΨΥ, www.epipsi.gr/index.php/research/96-ereuna-espad, και δίνουν μία πλήρη εικόνα για τον επιπολασμό της χρήσης, όχι μόνον ανά ουσία αλλά και ξεχωριστά ανά γεωγραφική περιοχή.

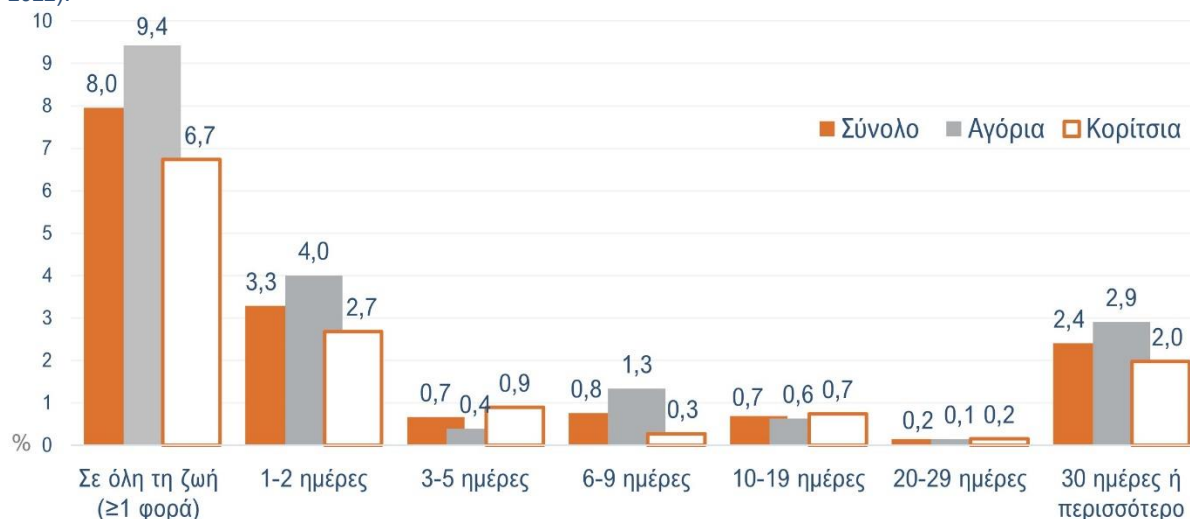
Η έρευνα HBSC/WHO

Στα τέλη του 2022 διεργήθηκε για 7^η συνεχή τετραετία η σχολική έρευνα του ΕΠΙΨΥ με τίτλο 'Πανελλήνια έρευνα για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των έφηβων-μαθητών' (ελληνικό σκέλος της διακρατικής έρευνας Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) η οποία τελεί υπό την αιγίδα του Π.Ο.Υ. και η οποία -μεταξύ άλλων- συμπεριλαμβάνει ερωτήσεις για τη χρήση κάνναβης στους 16χρονους (μαθητές Α' Λυκείου).

Στην έρευνα (η οποία χρηματοδοτήθηκε μερικώς από το Υπουργείο Υγείας) συμμετείχε, κατόπιν γονικής συναίνεσης, πανελλήνιο αντιπροσωπευτικό δείγμα 6.250 μαθητών της ΣΤ' Δημοτικού, της Β' Γυμνασίου και της Α' Λυκείου. Ωστόσο, ερωτήσεις για την κάνναβη απάντησαν μόνο οι μεγαλύτεροι μαθητές (Α' Λυκείου, n=2.391).

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, χρήση κάνναβης έστω και μία φορά σε όλη τη ζωή αναφέρεται από έναν στους 13 (8,0%) εφήβους (Γράφημα 1.1). Από τους εφήβους που ανέφεραν χρήση κάνναβης έστω και μία φορά, σχεδόν οι μισοί (3,3%) έκαναν χρήση της ουσίας 1-2 φορές (πειραματισμός), ενώ ένας στους 4 (2,4%) ανέφερε χρήση συνολικά 30 ημερών και πάνω (Γράφημα 1.1).

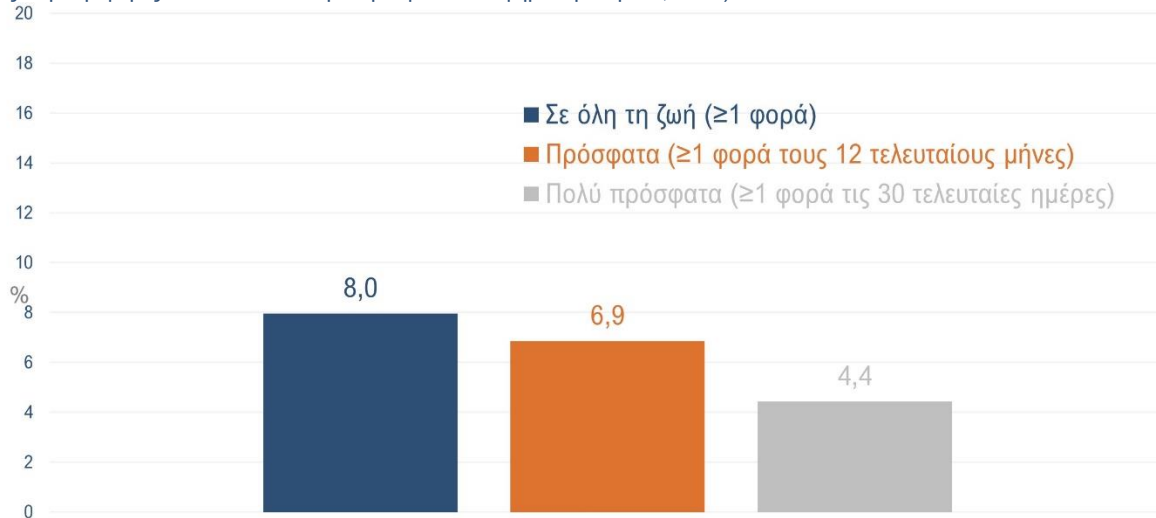
Γράφημα 1.1: Επιπολασμός της χρήσης κάνναβης έστω και μία φορά σε όλη τη ζωή στους 16χρονους μαθητές, στο σύνολο και ανά φύλο (Στοιχεία της 'Πανελλήνιας έρευνας για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των έφηβων-μαθητών', 2022).

Πηγή: ΕΠΙΨΥ | Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας «ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ» | Στοιχεία: 2022

Η συντριπτική πλειονότητα των εφήβων που αναφέρουν χρήση κάνναβης έστω και μία φορά, αναφέρουν πρόσφατη χρήση της ουσίας (μέσα στους 12 τελευταίους μήνες, 6,9%), ενώ περισσότεροι από τους μισούς (4,4%) αναφέρουν πολύ πρόσφατη χρήση (μέσα στις 30 τελευταίες ημέρες) (Γράφημα 1.2). Σε ποσοστό 3,3% αναφέρουν πολύ πρόσφατη επαναλαμβανόμενη χρήση της ουσίας (τουλάχιστον 3 φορές μέσα στις τελευταίες 30 ημέρες) (δεν φαίνεται σε γράφημα).

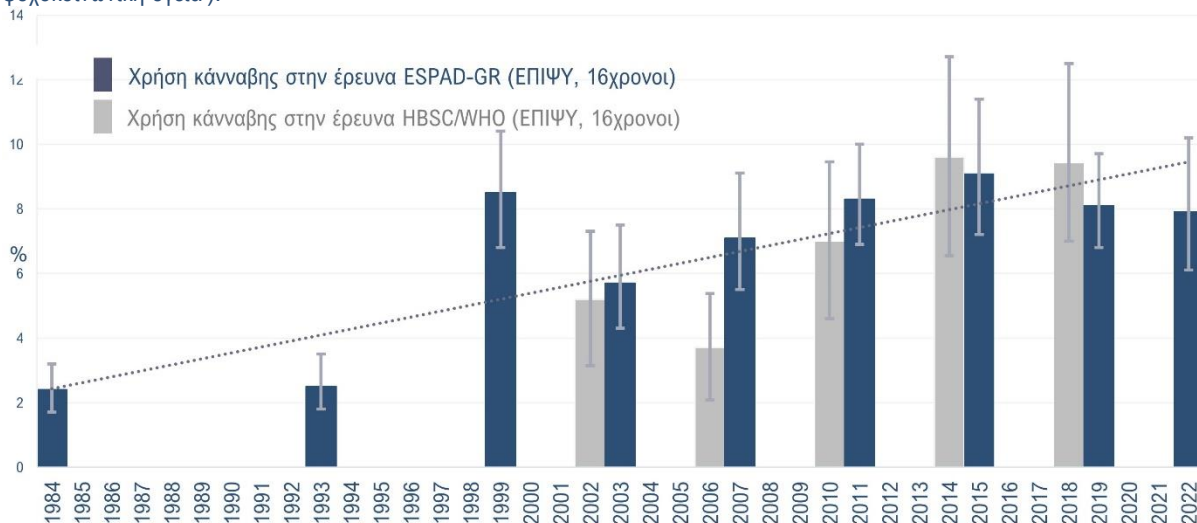
Γράφημα 1.2: Επιπολασμός της χρήσης κάνναβης έστω και μία φορά α) σε όλη τη ζωή, β) πρόσφατα (τους 12 τελευταίους μήνες) και γ) πολύ πρόσφατα (στις 30 τελευταίες ημέρες) στους 16χρονους μαθητές (Στοιχεία της ‘Πανελλήνιας έρευνας για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των έφηβων-μαθητών’, 2022).

Πηγή: ΕΠΙΨΥ | Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας «ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ» | Στοιχεία: 2022

Ο επιπολασμός της χρήσης κάνναβης είναι ή τείνει να είναι σημαντικά υψηλότερος στα αγόρια, συγκριτικά με τα κορίτσια (Γράφημα 1.1). Επίσης, ο επιπολασμός της πρόσφατης (τελευταίους 12 μήνες) και της πολύ πρόσφατης (τελευταίες 30 ημέρες) χρήσης κάνναβης τείνει να είναι σημαντικά υψηλότερος στους έφηβους από οικογένειες με αναλογικά χαμηλότερο και οικογένειες από αναλογικά υψηλότερο οικονομικό επίπεδο, συγκριτικά με τους ομοτίμους τους από μέσο επίπεδο (δεν φαίνεται σε γράφημα). Τέλος, ο επιπολασμός της χρήσης κάνναβης έστω και μία φορά σε όλη τη ζωή και στους τελευταίους 12 μήνες είναι σημαντικά υψηλότερος στους έφηβους στη Θεσσαλονίκη, συγκριτικά με την Αττική και με όλες μαζί τις λοιπές περιοχές της χώρας (δεν φαίνεται σε γράφημα).

Γράφημα 1.3: Διαχρονικές τάσεις στον επιπολασμό της χρήσης κάνναβης έστω και μία φορά σε όλη τη ζωή στους 16χρονους μαθητές (Στοιχεία της ‘Πανελλήνιας έρευνας για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των έφηβων-μαθητών’ και της ‘Πανελλήνιας έρευνας στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση ουσιών, άλλες εξαρτητικές συμπεριφορές και την ψυχοκοινωνική υγεία’).

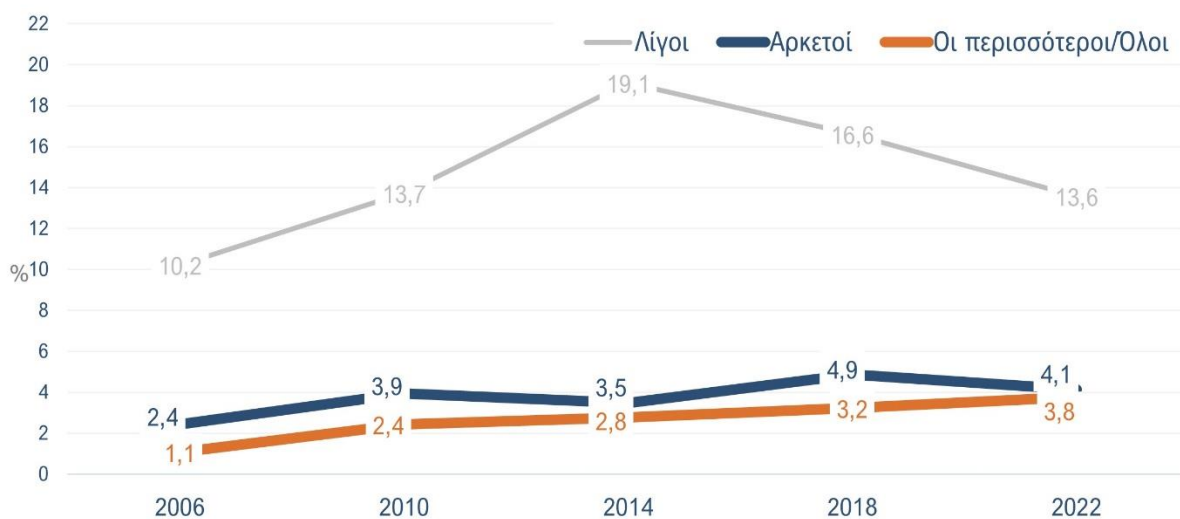
Πηγή: ΕΠΙΨΥ | Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας «ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ»

Ο επιπολασμός της χρήσης κάνναβης στους 16χρονους ήταν το 2022 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία) σε παρόμοια ποσοστά με εκείνον που είχε παρατηρηθεί πριν από μία 4ετία, αν και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η μέση ηλικία των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα του 2022 ήταν σχετικά μικρότερη συγκριτικά με εκείνη των προηγούμενων ερευνών γεγονός που ενδεχομένως να έχει παίξει ρόλο στην τάση αυτή. Η γενικότερη διαχρονική τάση στον επιπολασμό της χρήσης κάνναβης στους 16χρονους στην Ελλάδα είναι ωστόσο αυξητική, ενδεικτικό του ότι η χρήση της ουσίας διεισδύει σταδιακά ολοένα και περισσότερο στον εφηβικό πληθυσμό.

Τέλος, περισσότεροι από ένας στους 5 (21,5%) 16χρονους ανέφεραν το 2022 ότι έστω και κάποια άτομα από το φιλικό τους περιβάλλον (άθροισμα ποσοστών από Γράφημα 1.2) κάνουν χρήση κάνναβης. Το 7,9% των εφήβων ανέφεραν ότι χρήση κάνναβης γίνεται από ‘αρκετούς, τους περισσότερους ή όλους’ τους φίλους τους, με το ποσοστό αυτό να αυξάνεται σταδιακά από τετραετία σε τετραετία (Γράφημα 1.4).

Σε συνδυασμό, τα παραπάνω στοιχεία για τους εφήβους δείχνουν προς την κατεύθυνση της αύξησης της χρήσης κάνναβης σε αυτόν τον πληθυσμό, η οποία -με τη σειρά της- αναμένεται να συμβάλει στην αύξηση του αριθμού των νεαρών ενηλίκων που στο άμεσο μέλλον θα απευθυνθούν στις εξειδικευμένες δομές για προβλήματα από την χρήση της ίδιας της ουσίας ή/και άλλων ουσιών.

Γράφημα 1.4: Διαχρονικές τάσεις στο ποσοστό των 16χρονων μαθητών που αναφέρουν ότι α) έστω και λίγα, β) αρκετά και γ) τα περισσότερα ή όλα τα άτομα στην παρέα τους κάνουν χρήση κάνναβης (Στοιχεία της ‘Πανελληνίας έρευνας για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των έφηβων-μαθητών’).

Πηγή: ΕΠΙΨΥ | Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας «ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ»

1.3 Επιπολασμός της χρήσης ουσιών σε φοιτητικό πληθυσμό

Αν και όχι αντιπροσωπευτικές του πληθυσμού των νεαρών ενηλίκων σε μία χώρα, οι έρευνες που διενεργούνται σε μεγάλα πανελλήνια αντιπροσωπευτικά δείγματα φοιτητών πανεπιστημίου μπορούν να προσφέρουν σημαντική πληροφορία για τον επιπολασμό και τα χαρακτηριστικά της χρήσης. Έως σήμερα δεν έχει υπάρξει τέτοια έρευνα στην Ελλάδα. Ωστόσο, μέσω του ΕΠΙΨΥ η χώρα μας αποτελεί μέλος πρωτοβουλίας ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες σχεδιάζουν να διενεργήσουν σχετική έρευνα συγχρονικού τύπου το 2026.

Στο μεταξύ, ενδείξεις σχετικά με τα επίπεδα επιπολασμού της χρήσης ουσιών (κυρίως κάνναβης) στους νεαρούς/ές ενήλικες φοιτητές/ριες στην Ελλάδα είναι διαθέσιμες από έρευνες που διενεργούνται

κατά καιρούς σε μικρά και μη-πιθανοτικά δείγματα φοιτητών ελληνικών πανεπιστημίων. Για παράδειγμα, διαδικτυακή έρευνα συγχρονικού τύπου διάρκειας τριών ημερών που διενεργήθηκε στο τέλος του 2021 με τη συμμετοχή 297 φοιτητών/ριών του ΑΠΘ (21,9 ετών $\pm 2,1$, 33,6% άνδρες)¹, κατέγραψε ποσοστό χρήσης κάνναβης 34% για χρήση έστω και μία φορά σε όλη τη ζωή, 22% για πρόσφατη χρήση (τελευταίους 12 μήνες) και 11% για πολύ πρόσφατη (τελευταίες 30 ημέρες). Σε άλλη διαδικτυακή έρευνα συγχρονικού τύπου που είχε διενεργηθεί σε 237 φοιτήτριες κοινωνικής εργασίας και νοσηλευτικής του ΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης το 2016 (~21 ετών),² ο επιπολασμός της χρήσης κάνναβης έστω και μία φορά σε όλη τη ζωή ήταν 20,9%.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Δείκτης επιπολασμού της χρήσης στον πληθυσμό

Ο δείκτης επιπολασμού της χρήσης στον πληθυσμό αφορά τη συγκέντρωση, ανάλυση και αποτίμηση πρωτογενών ή δευτερογενών δεδομένων τα οποία αφορούν τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και προέρχονται από μεγάλης, μέσης ή μικρής κλίμακας επιδημιολογικές έρευνες στο γενικό, το μαθητικό και σε ειδικούς πληθυσμούς της χώρας.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΚΤΕΠΝ συγκεντρώνει όλα τα διαθέσιμα ερευνητικά στοιχεία σχετικά με τη χρήση ουσιών (παράνομων και νόμιμων) σε πανελλήνια αντιπροσωπευτικά και μη δείγματα του γενικού και του μαθητικού πληθυσμού, καθώς και σε δείγματα από πληθυσμούς υψηλού κινδύνου για τη χρήση ουσιών (π.χ. κρατούμενους, ρομά, πρόσφυγες, κτλ.) στην Ελλάδα.

Η έρευνα σε αντιπροσωπευτικά, πιθανοθεωρητικά δείγματα του πληθυσμού βοηθά στην εκτίμηση της έκτασης της χρήσης ουσιών στη χώρα και παρέχει χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τα πρότυπα χρήσης, τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των χρηστών, τις αντιλήψεις για τους κινδύνους από τη χρήση και τη διαθεσιμότητα των ουσιών, καθώς και τους ψυχοκοινωνικούς παράγοντες που συνδέονται με τη χρήση.

Περισσότερες πληροφορίες: www.ektepn.gr/activities/epidemiology/gps

Τελευταία διαθέσιμα στοιχεία: www.ektepn.gr/latest-data/gps

Τάσος Φωτίου, Ελευθερία Καναβού

¹ Tsiridis, C. A., Holeva, V., Fountoulakis, N. K., Potoupni, V., & Diakogiannis, I. (2021). Cannabis use in a sample of Aristotle University of Thessaloniki students: a pilot cross-sectional study. *Hippokratia*, 25(4), 162.

² Kritsotakis, G., Georgiou, E. D., Karakonstandakis, G., Kaparounakis, N., Pitsouni, V., & Sarafis, P. (2020). A longitudinal study of multiple lifestyle health risk behaviours among nursing students and non-nursing peers. *International journal of nursing practice*, 26(6), e12852.